

Individualisering för professionalisering

**- En idéanalys av den inomfackliga diskussionen
kring lärarlegitimation, karriärtjänster och
lönesättning**

Av: Fabian Eriksson

Handledare: Johanna Pettersson

Examinator: Ylva Waldemarsson

Södertörns högskola | Lärarutbildningen

3jälvständigt arbete på avancerad nivå för 15 hp

Samhällsvetenskap för blivande ämneslärare | Vårterminen 2018

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

This essay aims to research how the discussion within the two big teacher unions in Sweden has looked in three different issues. The researched issues are the question of individual and differentiated wages, the question of teacher certification and the question of career opportunities for teachers. Previous research has shown that the teacher profession has been individualized in some aspects, and through an idea analysis I investigate how this is shown in the discussion within the unions. From my material – protocols from four different congresses – I draw the conclusion that the idea of individualisation is strong from the union boards and more mixed from the members. The question of individual and differentiated wages is the issue with the biggest spread of ideas and opinions in the union discussion, while the question of teacher certification is the closest to consensus.

Keywords: Lärarnas Riksförbund, Lärarförbundet, teacher certification, career opportunities for teachers, individual wages, union strategies, professionalization, individualization

Nyckelord: Lärarnas Riksförbund, Lärarförbundet, lärarlegitimation, karriärtjänster för lärare, individualiserad lönesättning, fackliga strategier, professionalisering, individualisering

Innehållsförteckning

Abstract	2
1. Inledning	4
1.1 Syfte och problemställning	4
1.2 Forskningsläge	5
1.2.1 Fackliga strategier	6
1.2.2 Lärarlegitimationen – professionalisering och deprofessionalisering	9
1.3 Teoretiska och metodologiska överväganden	12
1.4 Urval och avgränsningar	14
1.5 Tidslinje	15
2. Analys	16
2.1 Lärarlegitimationen – för vad och för vem?	16
2.1.1 Frågan om lärarlegitimation på Lärarnas Riksförbunds kongresser	17
2.1.2 Frågan om lärarlegitimation på Lärarförbundets kongresser	20
2.1.3 Sammanfattning av den inomfackliga diskussionen kring lärarlegitimation	22
2.2 Karriärtjänster	23
2.2.1 Frågan om karriärtjänster på Lärarnas Riksförbunds kongresser	23
2.2.2 Frågan om karriärtjänster på Lärarförbundets kongresser	26
2.2.3 Sammanfattning av den inomfackliga diskussionen kring karriärtjänster	27
2.3 Lönesättning	27
2.3.1 Frågan om lönesättning på Lärarnas Riksförbunds kongresser	27
2.3.2 Frågan om lönesättning på Lärarförbundets kongresser	33
2.3.3 Sammanfattning av den inomfackliga diskussionen kring lönesättning	36
3. Slutdiskussion	38
4. Källförteckning	41
4.1 Källförteckning	41
4.2 Litteraturförteckning	41
4.3 Internetkällor	42

1. Inledning

Lärarkyrket har under en längre period decentraliserats och individualiserats på en rad olika punkter. Under 1980 och -90-talen genomfördes reformer som bland annat ledde till en kommunalisering, fritt skolval, ett borttagande av tarifflöner till förmån för individuell lönesättning samt lpo94/lpf94 som i mångt och mycket möjliggjorde lokala kursplaner och betygskriterier. Om åren 1989-1994 representerar en reformperiod i svensk skola kan man säga detsamma om första hälften av 2010-talet. Den 13 maj 2009 överlämnar regeringen Proposition 2008/09:199 *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*¹ till riksdagen. I och med denna propositions antagande och några efterföljande reformer får skolan under perioden 2009-2013 ett nytt betygssystem, nya läroplaner, lärarlegitimationskrav och ett nytt system för karriärtjänster. Med nedslag i vissa av dessa frågor vill jag undersöka hur lärarfacken ställer sig till den svenska skolans utveckling. Den inomfackliga debatten kring lärarlegitimationen, karriärtjänster och lönesättning får stå som exempel för vad jag tror är en mer generell riktning för läraryrket och de lärarfackliga ambitionerna.

Facklig verksamhet bygger i sin själva essens på styrkan i kollektivet, därför anser jag det relevant att studera den inomfackliga diskussionen i en bransch där arbetarkollektivet individualiseras. Dessutom är den skola i vilken jag snart kommer vara arbetsverksam i mångt och mycket den som formulerats under reformperioden 2009-2013, varför det känns angeläget att undersöka hur lärarna som kollektiv ser på den utveckling som sker för läraryrket.

1.1 Syfte och problemställning

Syftet med följande uppsats är att genom nedslag i några fackliga frågor under reformperioden (ca) 2009-2013 undersöka hur lärarfacken ställer sig inför de förändringar som skett och sker inom läraryrket och utbildningsverksamheten. Genom att teckna denna bild hoppas jag kunna problematisera och nyansera lärarfackens

---

¹ Prop. 2008/09:199, <http://www.regeringen.se/49b72a/contentassets/2824a5088dd84af3b3d38ebe146c1e58/hogre-krav-och-kvalitet-i-den-nya-gymnasieskolan-prop.-200809199>, (hämtad 2018-04-27)

professionaliseringsambitioner i ett yrke som många menar har deprofessionaliserats under en lång tid.

För att uppnå detta syfte har jag en övergripande problemställning som handlar om huruvida den linje som lärarfacken drivit under den berörda tidsperioden varit given, eller om det i den inomfackliga debatten går att se alternativa handlingsvägar för de lärarfackliga organisationerna. Jag utgår även från frågeställningar mer direkt kopplade till de sakfrågor som undersöks:

- Vilka idéer, åsikter och linjer går att skönja i den inomfackliga debatten i frågan om lärarlegitimationen?
- Vilka idéer, åsikter och linjer går att skönja i den inomfackliga debatten i frågan om karriärtjänster?
- Vilka idéer, åsikter och linjer går att skönja i den inomfackliga debatten i frågan om den individualiserade och differentierade lönesättningen?

Uppsatsens delar består av en inledande del, en utredande del och en avslutande del. I den inledande delen presenteras relevant forskning, mina teoretiska och metodologiska reflektioner samt det material som ligger till grund för undersökningen. I den utredande delen presenteras och analyseras empirin och i den avslutande delen diskuteras detta och reflektioner kring vidare forskning lyfts.

1.2 Forskningsläge

Här redogörs för forskning som på olika sätt berör de strategier lärarkåren använt sig av då de sökt påverka sin arbetssituation, samt hur de reagerat på förändringar för densamma. Dels ges en kort historisk överblick av lärares fackliga arbete, dels ges en något djupare inblick i forskning som rör de skolfrågor jag främst fokuserat på. Merparten av det sistnämnda rör lärarlegitimationen som är den av frågorna som har mest forskning relevant för min undersökning.

1.2.1 Fackliga strategier

De två största fackliga förbunden som för närvarande organiserar lärare är SACO-anslutna Lärarnas Riksförbund (tidigare Läroverkslärarnas Riksförbund) och TCO-anslutna Lärarförbundet (en fusion av tidigare Sveriges Lärarförbund och Svenska Facklärarförbundet). Under olika perioder har dessa förbund samarbetat eller legat i konflikt med varandra i varierande grad. Sedan 1996 förhandlar de båda förbunden tillsammans om centrala avtal under namnet Lärarnas Samverkansråd. I följande avsnitt presenteras några huvuddrag i deras fackliga arbete under de senaste dryga 50 åren.

Sofia Persson ger i sin avhandling *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*² en heltäckande beskrivning av de olika faser läraryrket genomgått, och däri även de fackliga strategier som lärarnas fackliga förbund använt. Innan 1966 hade statligt anställda inte förhandlingsrätt på samma sätt som privat anställda tjänstemän hade. Eftersom att villkoren för lärare, liksom för andra offentligt anställda tjänste- och ämbetsmän, inte fastslogs i förhandlingar utan i reglementen bestod mycket av den lärarfackliga verksamheten innan 1966 i att argumentera för sin status, inte sällan utifrån klassiska professionaliseringsambitioner. De fackliga förbunden som representerade lärarna var i hög grad beroende av att skapa opinion och på andra sätt påverka staten för att få gehör för sina synpunkter. I och med att förhandlingsrätten kom att innefatta även statligt anställda förändrades möjligheterna för lärarna att använda sig av mer traditionellt fackligt arbete.³

Denna förskjutning från mer renodlat professionaliseringsarbete till ett ökat användande av klassiskt fackliga strategier menar Persson fortsatte under 1970- och 1980-talen, vilket hon exemplifierar främst med hur TCO-anslutna Sveriges Lärarförbund arbetade. Bland annat kan

---

² Persson, Sofia, *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, Göteborg, 2008

³ Persson, Sofia, *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, Göteborg, 2008, s.331-332

man nämna att Sveriges Lärarförbund slopade sitt tidigare krav på examen från lärarutbildningen för medlemskap, att de kämpade för utjämnande av lönen mellan olika lärarkategorier och emot individualiserad lönesättning.⁴ Även om Lärarnas Riksförbund var emot flera av dessa satsningar finns det stöd för att säga att även de påverkades av de nya omständigheterna och började verka utefter en mer traditionellt facklig logik.

I min undersökning av Lärarnas Riksförbunds fackliga strategier i den första avtalsrörelsen med full förhandlings- och konflikträtt framkommer liknande slutsatser.⁵ Lärarnas Riksförbunds strategier i nämnda avtalsrörelse kännetecknades av en blandning av professionaliseringsstrategier och det som Klas Åmark kallar ”de öppna kartellernas strategi”⁶. Professionaliseringsstrategierna visar sig framförallt i Lärarnas Riksförbunds fokus på vad som särskiljer läraryrket från andra yrkesgrupper och skyddandet av läraryrkets autonomi. De öppna kartellernas strategi, som kan liknas med fackliga strategier som snarare känns igen från arbetarrörelsens fackförbund, visar sig i hur man öppnar upp lärarförbunden för att få en bredare medlemsbas, och att man använder sig av strejkkvapnet som stridsåtgärd när förhandlingarna strandar.⁷

Sofia Persson menar att kommunaliseringen markerar ytterligare en omsvängning i det lärarfackliga arbetet. Svenska Facklärarförbundet och Svenska Lärarförbundet gick samman för att bilda Lärarförbundet, vilka i sin tur började samarbeta med Lärarnas Riksförbund i form av Lärarnas Samverkansråd. Avtal skulle förhandlas centralt mellan Lärarnas Samverkansråd och Kommunförbundet, för att sedan preciseras på lokal nivå. Persson tar upp några möjliga förklaringar till Lärarförbundets och Lärarnas Riksförbunds ökade samarbete.

---

⁴ Persson, Sofia, *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, Göteborg, 2008, s.333-336

⁵ Eriksson, Fabian, *Ecklesiastiska klavertramp och höglönepropaganda - Lärarnas Riksförbunds fackliga strategier under avtalsrörelsen och lärarstrejken 1966 ur ett professionaliseringsperspektiv*, Södertörns Högskola

⁶ De öppna kartellernas strategi bygger på bred medlemsanslutning och en inre sammanhållning och solidaritet för att begränsa konkurrensen mellan arbetstagare. Se: Åmark, Klas, 'Öppna karteller och sociala inhägnader: konkurrensbegränsningsstrategier bland professionella yrkesgrupper i Sverige 1860-1950', Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: professionaliseringens sociala grund., 1989

⁷ Eriksson, Fabian, *Ecklesiastiska klavertramp och höglönepropaganda - Lärarnas Riksförbunds fackliga strategier under avtalsrörelsen och lärarstrejken 1966 ur ett professionaliseringsperspektiv*, Södertörns Högskola, s. 31-32

En förklaring är den gemensamma motparten i form av Kommunförbundet, som ställde krav på återhållsamhet gällande lärarnas löneutveckling och hade visioner för skolan som skilde sig från de båda lärarförbunden. I samband med kommunaliseringen drev Kommunförbundet även frågan om individuell lönesättning för lärare. Trots stark opinion mot förslaget bland medlemmarna tog både Lärarnas Riksförbund – 1992 – och Lärarförbundet – några år senare – kongressbeslut att verka för individuell lönesättning. Detta motiverade man med att många lärare nått det översta trappsteget på lönetrappan, och att konfliktrelationen till arbetsgivarna inte skulle frigöra mer löneutrymme. En mer samarbetsvillig relation till arbetsgivarna hoppades förbunden skulle leda till en förändring, samtidigt som den individuella lönesättningen skulle kunna göra det möjligt för lärarna att utnyttja marknadskrafterna och stärka sin förhandlingsposition då man antog att lärarbristen skulle tillta.⁸

Denna ökade samarbetsvilja beskriver Ulf Lundström som partsgemensamt utvecklingsarbete, vilket han menar blev en central del i millennieskiftets avtal ÖLA 2000 och ÖLA 00.⁹ Han beskriver det som att båda de lärarfackliga förbunden ”förband sig att arbeta tillsammans med varandra och med arbetsgivaren, Svenska Kommunförbundet, med skolutveckling.”¹⁰ Både Persson och Lundström pekar alltså ut 1990-talet och början av 2000-talet som en period då lärarfacken allt mindre betonade konflikten arbetsgivare-arbetstagare samt motsättningarna mellan förbunden.

Sammanfattningsvis kan man alltså ur ett historiskt perspektiv se att lärarnas fackliga förbund i olika tider använt sig av olika strategier. Innan man hade förhandlings- och konflikträtt arbetade man främst utifrån professionaliseringsstrategier och konflikten mellan arbetstagare och arbetsgivare spelades ner. När förhandlings- och konflikträtten kom till stånd betonades konflikten tydligare, och de lärarfackliga förbunden började allt mer använda sig av strategier som kännetecknat arbetarrörelsens fackförbund. Under 1990-talet har dock retoriken återigen

---

⁸ Persson, Sofia, *Läraryrkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, Göteborg, 2008, s.365-366

⁹ Lundström, Ulf, *Gymnasielärare: perspektiv på lärares arbete och yrkesutveckling vid millennieskiftet*, Institutionen för barn- och ungdomspedagogik, specialpedagogik och vägledning, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2007, Umeå, 2007

¹⁰ Lundström, Ulf, *Gymnasielärare: perspektiv på lärares arbete och yrkesutveckling vid millennieskiftet*, Institutionen för barn- och ungdomspedagogik, specialpedagogik och vägledning, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2007, Umeå, 2007, s.19

skiftat, professionaliseringsretoriken har blivit närmast dominerande och skolutveckling har ersatt mycket av konflikten mellan arbetsgivare och arbetstagare. Värt att nämna är att under hela denna period har Lärarnas Riksförbund legat närmare en renodlad professionaliseringsretorik än Sveriges Lärarförbund och Svenska Facklärarförbundet (sedermera Lärarförbundet), som genomgående haft närmare till de öppna kartellernas strategi. De generella riktningarna har dock varit likartade.

1.2.2 Lärarlegitimationen – professionalisering och deprofessionalisering

Christina Gustavsson och Göran Fransson vill med sin bok *Kvalificerad som lärare? Om professionell utveckling, mentorskap och bedömning med sikte mot lärarlegitimation*¹¹ problematisera och nyansera lärarlegitimationen, och vissa andra delar av de reformer som Alliansregeringen med Jan Björklund i spetsen genomförde i 2010-talets början, ur ett professionaliseringsperspektiv. Fransson kan däri visa att lärarlegitimationen kan ha både professionaliserande och deprofessionaliserande inslag. Å ena sidan går det att analysera lärarlegitimationen som ett led i en professionalisering då tröskeln till läraryrket höjs, och lärarkårens arbete sluts. Å andra sidan kan lärarlegitimationen, i och med att det är staten som utfärdar legitimationen, analyseras som en del i en deprofessionalisering där statens kontrollerande roll av lärarkåren stärks. Framförallt i kombination med det introduktionsår (som sedermera dock avskaffades) en lärare skulle ha mellan avslutad utbildning och utfärdad legitimation kan man se lärarlegitimationen som en förflyttning av makt från lärarkollektiv till arbetsgivare och stat.¹²

Peter Lilja poängterar att lärarfackens professionaliseringssträvanden har en närmast ceremoniell karaktär. Genom att försöka efterlikna, och jämföra sig med, läkarkåren söker man stöd för sina professionaliseringssträvanden.¹³ Till detta för han även *New Public Management* som en problematiserande faktor. Lilja menar att innebörden i professionellt

---

¹¹ Gustafsson, Christina & Fransson, Göran (red.), *Kvalificerad som lärare? om professionell utveckling, mentorskap och bedömning med sikte mot lärarlegitimation*, MTM, Johanneshov, 2014

¹² Gustafsson, Christina & Fransson, Göran (red.), *Kvalificerad som lärare? om professionell utveckling, mentorskap och bedömning med sikte mot lärarlegitimation*, MTM, Johanneshov, 2014, s.260-270

¹³ Lilja, Peter, *Negotiating teacher professionalism: on the symbolic politics of Sweden's teacher unions*, School of education, Malmö University, Diss. (sammanfattning) Malmö : Malmö högskola, 2014, Malmö, 2014, s.108

arbete utmanas av de förändringar gällande styrning, kontroll och relationen stat-professionell som *New Public Management* innebär. Med hjälp av Julia Evetts begrepp och idealtyper *yrkesprofessionalitet* och *organisationsprofessionalitet*¹⁴ kan Lilja visa att även om vissa delar av legitimationsreformen kan ses som ett steg mot ökad *yrkesprofessionalitet* tyder en betydande del av regeringens argumentation och motivation för reformen snarare steg mot en *organisationsprofessionalitet* (eller till och med deprofessionalisering). Till exempel tar Lilja upp att de kontroll- och utvärderingsmekanismer som är typiska för offentlig verksamhet influerad av *New Public Management* snarare kan bidra till en minskad autonomi för lärare. Vidare visar han på olikheter mellan de olika lärarfackliga förbunden. Medan Lärarförbundet vänder sig mot legitimationens uppdelning av lärare och förskollärare, som de menar motverkar den sammanhållna skolans professionaliseringssträvanden, utelämnar Lärarnas Riksförbund förskollärare och fritidspedagoger i sin diskussion och koncentrerar sig främst på gymnasielärarna.¹⁵

Lilja visar även det normativa, institutionella tryck som finns gällande professionalisering. Han beskriver det som att professionaliseringen idag fått en särställning på arbetsmarknaden och ses som det uppenbart bästa sättet för en yrkeskår att arbeta. I och med att denna uppfattning blir gällande blir det normativa trycket för professionalisering någonting som i princip ses som en naturlig riktning. Även om flera forskare visat att den institutionaliserade professionaliseringen (eller *organisationsprofessionalisering* som Evetts benämner det) inte är detsamma som professionalisering i klassisk mening är symboliken i ordet så pass stark för lärarfacken. Lilja exemplifierar detta med hur lärarfackens argumentation i frågor rörande

---

¹⁴ *Yrkesprofessionalitet* kan i det här sammanhanget i stort sett ses som professionalisering i klassisk mening, medan *organisationsprofessionalisering* skiljer sig på så sätt att det sällan utmynnar i klassiskt professionella yrkesvillkor gällande exempelvis autonomi eller vetenskaplighet utan använder yrkesgruppers vilja att uppfattas som professionella för att få igenom ideologi och disciplinerande åtgärder initierade av arbetsgivarna. För utförligare resonemang se: Lilja, Peter, 'Lärarlegitimation - professionalisering med förhinder?', *Arbetsmarknad & Arbetsliv.*, 17:4, 29-42, 2011, s. 34-35, <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-13994> (hämtad 2018-04-09)

¹⁵ Lilja, Peter, 'Lärarlegitimation - professionalisering med förhinder?', *Arbetsmarknad & Arbetsliv.*, 17:4, 29-42, 2011, s. 39-41, <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-13994> (hämtad 2018-04-09)

reformer, oavsett ståndpunkt för eller emot, utgår ifrån hur det kommer påverka lärarnas professionalism.¹⁶

Två gånger har Lärarnas Riksförbund vidtagit stridsåtgärder i form av strejk då förhandlingar har strandat – 1966 och 1989. Båda gångerna har lärarnas autonomi varit centrala i hur man motiverat strejken. Under avtalsrörelsen som ledde till strejk 1966 har jag, som tidigare nämnt, kunnat visa att Lärarnas Riksförbund använde sig av såväl fackliga strategier mer kopplade till arbetarrörelsen som klassiska professionaliseringsambitioner. Mest framträdande av professionaliseringsambitioner är frågan om autonomi. Autonomi är en central fråga för Lärarnas Riksförbund – både i arbetslivet och i yrkeskårens möjlighet att få gehör i förhandlingar.¹⁷ Detsamma visar Johanna Ringarp gällande kommunaliseringen 1989 där LR motsatte sig denna delvis utifrån att man upplevde att kommunaliseringen skulle kunna kringskära lärarkårens autonomi.¹⁸ I förhållande till vad bland andra Lilja och Fransson visat gällande lärarlegitimationens möjliga försvagning av lärarnas autonomi är det intressant att de gånger lärarna tagit till stridsåtgärder har just autonomi varit central, medan en lärarlegitimation som flera pekar på minskad autonomi förs igenom med starkt stöd från lärarfacken.

Forskningen på området verkar tämligen överens om att lärarlegitimationen åtminstone inte entydigt kan ses som ett steg för ökad professionalisering av läraryrket. Det som verkar mest problematiskt utifrån ett professionaliseringsperspektiv är att lärarkåren inte själva har makten över legitimeringen. Snarare sker en maktförflyttning mot arbetsgivaren, och i ljuset av *New Public Management*-influerad offentlig verksamhet kan legitimationen uppfattas som en kontrollmekanism från statligt håll. Trots det är det tydligt att lärarfacken ser legitimationen som en seger. Bilden som framträder är i mångt och mycket fackföreningar i harmoni med arbetsgivarna, och den symboliska roll legitimationen fått för lärarfackens

---

¹⁶ Lilja, Peter, *Negotiating teacher professionalism: on the symbolic politics of Sweden's teacher unions*, School of education, Malmö University, Diss. (sammanfattning) Malmö : Malmö högskola, 2014, Malmö, 2014

¹⁷ Eriksson, Fabian, *Ecklesiastiska klavertramp och höglönepropaganda - Lärarnas Riksförbunds fackliga strategier under avtalsrörelsen och lärarstrejken 1966 ur ett professionaliseringsperspektiv*, Södertörns Högskola, s. 33

¹⁸ Ringarp, Johanna, *Professionens problematik: lärarkårens kommunalisering och välfärdsstatens förvandling*, Makadam, Lunds universitet, Stockholm, 2011, s.150

professionaliseringsambitioner gör att man bortser från det som kan anses problematiskt för lärarkåren.

1.3 Teoretiska och metodologiska överväganden

Som visat ovan berör mycket av forskningen om skolreformer och lärarfacken reformerna i sig själva, och hur detta påverkar läraryrket som sådant. Min utgångspunkt är dock delvis annorlunda. Givet tidigare forskning torde man kunna slå fast att den professionalisering lärarfacken så tydligt strävar efter inte infriats i de reformer som genomförts mellan 2009-2013. Ändå verkar professionaliseringslinjen från fackligt håll varit anmärkningsvärt rak. Det jag vill ha svar på är varför lärarfacken så tydligt driver en linje som leder till en ökad individualisering av yrket och möjligtvis minskad autonomi i läraryrket – och om det är den enda linjen.

Persson beskriver hur en individualisering i samhället även påverkat den lärarfackliga retoriken och praktiken, samt hur professionaliseringsretoriken hänger ihop med decentralisering och individualisering. Forskare, politiker och administratörer började i samband med 1980-talets decentralisering av skolväsendet tala om lärare som professionella. En regelstyrd skola skulle ersättas med en mål- och resultatstyrd skola där lärarna som professionell grupp skulle kunna få ökat inflytande och ansvar. Enligt Persson bejakades detta från lärarförbunden som förändrade sin huvudsakliga fackliga strategi och anslöt sig till den professionaliseringsretorik forskare, statliga- och kommunala aktörer initierat.¹⁹

Exempel på hur lärarförbunden verkar för en individualiserad lärarkår är hur de i sin personalpolitik betonar ”vikten av decentralisering och individuell kompetens och lönesättning”²⁰. Persson menar även att lärarförbunden ersatt ett tidigare fokus på lärares likhet och lika värde med ett fokus på enskilda lärares olikhet och olika värde. Till exempel

---

¹⁹ Persson, Sofia, *Lärarkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, Göteborg, 2008, s.369

²⁰ Persson, Sofia, *Lärarkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, Göteborg, 2008, s.370

arbetar båda förbunden för ökad lönespridning, och att särskilt skickliga lärare ska belönas med högre lön, vilket man i förlängningen hoppas ska dra upp lönerna för hela yrkeskåren.

Genom att studera vilka olika strömningar det finns inom tre givna frågor hoppas jag kunna säga någonting mer generellt kring den inomfackliga debatten, och vilka åsikter som får gehör i det faktiska fackliga arbetet. Som jag tidigare nämnt är de tre frågor jag främst fokuserar på lärarlegitimationen, karriärtjänster och den individuella lönesättningen.

Utifrån att mitt syfte är att undersöka vilka idéströmningar som figurerar i den inomfackliga debatten är utgångspunkten för undersökningen en kvalitativ idéanalys. Ludvig Beckman gör i *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, där han presenterar olika typer av kvalitativa idéanalyser, en skillnad mellan innehållslig idéanalys och funktionell idéanalys.²¹ Syftet med den innehållsliga idéanalysen är att pröva och kritiskt granska olika argument, med utgångspunkten att det som utgör politiska budskap just är argumentationen. Den funktionella idéanalysen har en något annorlunda utgångspunkt. Det är inte argumenten i sig som står i fokus, utan ”relationen mellan budskapet och motiven eller andra bakomliggande orsaker”²². Beckman poängterar att en funktionell idéanalys kan ha som syfte att klargöra *hur* ett visst politiskt budskap blivit dominerande inom en organisation eller rörelse. Detta ligger betydligt närmare hur jag ämnar använda idéanalysen.

Då min undersökning till stor del går ut på att beskriva hur den inomfackliga debatten förts i vissa frågor, och vilka strömningar som finns däri hämtar jag även inspiration från vad Beckman kallar beskrivande idéanalys. En beskrivande idéanalys handlar *inte* om att endast återge och redogöra för politiska (eller som i detta fall: fackliga) budskap, utan forskaren måste tillföra någonting till materialet. Detta gör man genom att tolka texten utifrån någon slags analysapparat eller ”glasögon”.²³ Utöver att beskriva den fackliga interndebatten tolkar jag och drar slutsatser kring den. Rent praktiskt består detta arbete i ett antal steg. Först och främst kategoriseras materialet utifrån de fackliga frågor jag valt att angripa. Sedan kategoriseras materialet inom sina respektive kategorier utifrån vilka idéströmningar de kan

---

²¹ Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santéus, Stockholm, 2005

²² Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santéus, Stockholm, 2005, s.13

²³ Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santéus, Stockholm, 2005, s.50

anses tillhöra. Sist men inte minst jämförs och tolkas dessa olika strömningar både inom och mellan de olika fackliga frågorna. Utifrån detta dras slutsatser kring vilka strömningar som finns, och vilka som kan anses dominerande, inom den lärarfackliga verksamheten.

Vilken vikt kontexten bör ha i en idéanalys råder det delade meningar om, liksom vad som egentligen utgör kontexten. För min undersökning finner jag att vissa delar måste ses i en specifik kontext. Lärarfacken verkar i en politisk och ekonomisk verklighet som påverkar vilka frågor facken kan driva, och på vilket sätt de kan drivas. Skolans värld har decentraliserats och marknadsifierats som en följd av kommunalisering och fritt skolval. Dessutom har *New Public Management* fått ett starkt fäste i offentlig förvaltning och skolan. Detta måste tas hänsyn till när fackens interna diskussioner analyseras.

Genom den tidigare forskningen har jag vissa grundantaganden då jag närmar mig materialet. Jag utgår ifrån att det har skett en förskjutning i det lärarfackliga arbetet där facket i många frågor stöder en individualisering av läraryrket. Detta gör facket utifrån professionaliseringsambitioner. Till detta hör även en minskad betoning på konflikten arbetstagare-arbetsgivare och en ökad vilja för samarbete mellan arbetsmarknadens parter. Med hjälp av idéanalys vill jag därför undersöka material i vilken jag kan klargöra hur den inomfackliga debatten i vissa av dessa frågor sett ut. Med en bild av hur den inomfackliga debatten sett ut kan man dra slutsatser huruvida detta är ett givet spår eller om den inomfackliga debatten öppnar för andra strategier.

1.4 Urval och avgränsningar

Det material som ligger till grund för undersökningen är protokoll från Lärarnas Riksförbunds kongresser 2008 och 2012, samt protokoll från Lärarförbundets kongresser 2010 och 2014. Fokus har legat på inkomna motioner med tillhörande yttranden från utskott och respektive fackförenings förbundsstyrelser. På kongresserna har såväl lokalavdelningarna som enskilda medlemmar möjlighet att lyfta funderingar och förslag kring hur ens fackförening bör verka på central nivå, varför det kan vara ett källmaterial i vilket man kan utläsa vilka uppfattningar som finns inom fackförbundet i givna frågor. I och med förbundsstyrelsens yttranden får man även fackförbundens officiella hållning i nämnda frågor. En aspekt att ha med gällande fackligt datamaterial är att detta är just fackliga diskussioner, och inte nödvändigtvis vad som

diskuteras i lärarkollektivet i stort. Det finns mängder av mer vardagliga samtal och diskussioner i lärarrum och klassrum som kanske aldrig blir fackliga frågor, även om det givetvis bör finnas en koppling mellan vilka frågor arbetarna ser som centrala och som facket ser som centrala.

Tidsavgränsningen är gjord utifrån den reformperiod jag valt att studera, och vilka kongresser som då var aktuella. Kongressen 2008 hålls året innan det nya betygssystemet och läroplanerna presenterats, och kongressen 2014 året efter att karriärtjänstreformen presenterats. Avgränsningen syftar därför till att fånga in den inomfackliga debatten i direkt anslutning till de frågor jag valt att beröra. Frågan kring lönesättning skiljer sig delvis från lärarlegitimationen och karriärtjänsterna på så sätt att det inte skett någon direkt reform i frågan under berörda tidsperiod. I läsningen av materialet har jag dock gjort bedömningen att den inomfackliga debatten kring den individualiserade och differentierade lönesättningen varit så pass central att den inte går att bortse från, och att den på ett så tydligt sätt går att koppla till individualiseringen av läraryrket att den är relevant för min forskning.

1.5 Tidslinje

För att lättare navigera mellan de olika kongresserna och vilka reformer som är aktuella när presenteras här en översiktlig tidslinje. Det individualiserade och differentierade lönesystemet infördes, som tidigare nämnt, redan 1996 och behandlas därför inte här. I och med kollektivavtalsförhandlingar där lönen är central har jag ändå bedömt frågan som relevant för perioden. En not är att tjänsten lektor fanns redan innan dessa reformer, men i och med karriärtjänstreformen preciserades tjänsten, och frågan aktualiserades.

2007 – Kollektivavtalet HÖK07 tecknas och gäller fram till 2010-03-31.

2008 – Gymnasieutredningens betänkande *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) presenteras. Lärarnas Riksförbund har kongress.

2009 – Proposition 2008/09:199 *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* röstas igenom.²⁴

---

²⁴ Prop. 2008/09:199, <http://www.regeringen.se/49b72a/contentassets/2824a5088dd84af3b3d38ebe146c1e58/hogre-krav-och-kvalitet-i-den-nya-gymnasieskolan-prop.-200809199>, (hämtad 2018-04-27)

2010 – Kollektivavtalet HÖK10 tecknas och ska gälla fram till 2012-04-30. Proposition 2010/11:20: *Legitimation för lärare och forskollärare* överlämnas till riksdagen.²⁵

Läraryrket har kongress.

2011 – Den nya skollagen och det nya betygssystemet börjar gälla. Lärarlegitimationskravet börjar gälla.

2012 – Kollektivavtalet HÖK12 tecknas. Avtalet förlängdes 2015 och gäller fram till 2018-03-31.²⁶ Lärarnas Riksförbund har kongress.

2013 – Regeringens proposition 2012/13:136 *Karriärvägar för lärare i skolväsendet m.m.* överlämnas till riksdagen. Från och med 2013-07-01 finns karriärtjänsterna förstelärare och lektor inom skolan.²⁷

2014 – Läraryrket har kongress.

2. Analys

I följande avsnitt presenteras och analyseras den empiri som ligger till grund för undersökningen. Analysen har tematiserats utifrån de tre huvudfrågor som jag studerat, alltså: lönesättning, karriärtjänster och lärarlegitimation. I respektive fråga presenteras de olika fackförbunden först för sig, för att sedan sammanfattas gemensamt. De inomfackliga diskussionerna kring lärarlegitimationen och karriärtjänster presenteras först, då de diskussionerna har en tydligare koppling till direkta reformer, och avslutningsvis presenteras den inomfackliga diskussionen kring lönesättning då den kan ses som en mer övergripande facklig diskussion utan direkt koppling till någon reform i direkt närtid. Genomgående analyseras empirin utifrån tidigare forskning och den teoretiska referensramen.

2.1 Lärarlegitimationen – för vad och för vem?

---

²⁵ Prop. 2010/11:20,

<https://www.regeringen.se/contentassets/deb9fb0fd5fe49a7a455d41c54e4df3b/legitimation-for-larare-och-forskollarare-prop.-20101120> (hämtad: 2018-05-19)

²⁶ Avtalsdokument HÖK 12,

<https://www.lr.se/lonerlagaravtal/avtal/avtalinomkommunalsektor/avtalsdokumenthok12.4.30bff3351397a05549c800020770.html> (hämtad 2018-05-19)

²⁷ Prop. 2012/13:136,

<https://www.regeringen.se/49b728/contentassets/630c717d44ec40d6a0065e379579353e/karri-arvagar-for-larare-i-skolvasendet-m.m.-prop.-201213136> (hämtad 2018-05-19)

I den tidigare forskningen framträder lärarlegitimationen som en central facklig fråga under den aktuella tidsperioden. Att frågan är central märks på mängden motioner och diskussioner frågan ger upphov till på de undersökta kongresserna.

2.1.1 Frågan om lärarlegitimation på Lärarnas Riksförbunds kongresser

Motioner som berör en lärarlegitimation saknas i princip helt på Lärarnas Riksförbunds kongress 2008. Därmed inte sagt att frågan är helt negligerad. I förbundsstyrelsens proposition med visioner för kommande kongressperiod tas frågan om auktorisation upp.²⁸ Under rubriken ”Vi står för behörighet, professionalism och stolthet i yrket”²⁹ beskriver förbundsstyrelsen sin vision att det 2012 finns ett auktorisationssystem. Visionen är att auktorisationssystemet då ska ha bidragit till att höja lärarnas status, öka förtroendet för skolan, samt till att förbättra löneutvecklingen för Lärarnas Riksförbunds medlemmar.³⁰

På kongressen 2012 är frågan kring lärarlegitimationen betydligt mer debatterad. I motion 281 uttrycker motionären Stockholms läns norra distrikt oro kring arbetsgivares möjlighet att urholka lärarlegitimationens värde och yrkar därför att Lärarnas Riksförbund ska utreda strategier för att se till att detta motverkas. Förbundsstyrelsen delar motionärens oro och föreslår att motionen ska bifallas (vilket den sedermera gör). Förbundsstyrelsen kritiserar rättsäkerheten i Skolverkets utfärdande av lärarlegitimationerna och slår fast att även om vissa undantag från legitimationskravet kan göras ska inga dispenser kunna utfärdas.³¹

Även i motion 282 på kongressen 2012 uttrycks oro för urholkning av lärarlegitimationen. Yrkandet i motionen är att Lärarnas Riksförbund ska verka för legitimationskrav för de undantagna grupperna yrkeslärare, modersmålslärare och folkhögskollärare, samt att Lärarnas Riksförbund ska verka för att ”Lärare” ska bli en skyddad titel. En stor del av argumentationen sker utifrån en liknelse med läkaryrket. Motionären menar att läkare både har de striktaste behörighetskraven och de högsta lönerna, och att detta inte är en slump. Argumentet att det är brist på arbetskraft skulle aldrig vara en acceptabel förklaring till att

---

²⁸ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Vision Lärarnas Riksförbund 2012*

²⁹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Vision Lärarnas Riksförbund 2012*, s.3(6)

³⁰ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Vision Lärarnas Riksförbund 2012*, s.3(6)

³¹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.33

acceptera obehöriga läkare.³² Förbundsstyrelsen och utskottet föreslår att bifalla delarna kring behörighetskrav för yrkes- och modersmåls lärare, vilket kongressen även beslutar, men att anse delarna kring att kräva behörighet för folkhögskollärare och skydda titeln ”Lärare” besvarade med att folkhögskollärare inte omfattas av skollagen och att titeln ”Lärare” används så pass brett att ett skyddande av den svårigen kan ske.³³

Flera motioner rör det introduktionsår nyexaminerade lärare skulle genomgå innan lärarlegitimation skulle kunna utfärdas. Det finns två övergripande teman för dessa motioner: garanterad plats för den som ska genomgå introduktionsåret³⁴ och arbetsvillkoren för den som ska agera mentor under introduktionsåret.³⁵ Gällande platsgaranti för introduktionsåret menar förbundsstyrelsen att det inte går att garantera introduktion då lärarutbildningen inte varit kopplad eller dimensionerad till hur det reella behovet av lärare ser ut. I yttrandet föreslår dock förbundsstyrelsen att Lärarnas Riksförbund ska verka för att lärarutbildningen på sikt ska vara dimensionerad efter behovet av lärare, och att det statliga åtagandet i legitimationskravet ska innefatta introduktionsplatser. Vidare vill förbundsstyrelsen att särskilda introduktionstjänster, som man liknar med läkarnas AT-tjänst, ska införas.³⁶

Förbundsstyrelsen utvecklar sin ståndpunkt angående introduktionsåret genom att beskriva hur en del av professionsbegreppet innefattar att ha ansvar för yrkets återväxt, vilket man menar att introduktionsåret med mentorer innebär. Till detta för man att det ökade ansvaret som mentorskapet innebär ska kopplas till en god löneutveckling och kan vara en del i de karriärtjänster som Lärarnas Riksförbund verkar för.³⁷ Utskottet tillägger även att ”mentorn och den nyexaminerade under ordinarie arbetstid ska få avsatt minst 10 procent respektive 30

---

³² Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.34(87)

³³ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 146

³⁴ Se till exempel motionerna 284-285 och 288 i Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”

³⁵ Se motionerna 288-292 i Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”

³⁶ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.37(87)

³⁷ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.42(87)

procent av heltidstjänst till förmån för arbete i samband med introduktionsperioden.”³⁸

Lärarnas Riksförbunds studerandeförening har även en motion som explicit tar upp mentorskapet som en karriärmöjlighet. De menar att om mentorskapet för nyexaminerade lärare blir en del av en tjänst blir det lättare förhandla om lön och villkor i och med det ökade ansvaret mentorskapet innebär.³⁹ I förbundsstyrelsens yttranden till motion 296 och 297 framgår att förbundsstyrelsen också anser att tidigare nämnda karriärtjänster skulle kunna innefatta att ta emot lärarkandidater under VFU.⁴⁰ Motion 130 kopplar även ihop legitimationen med löneutveckling, och yrkar på att Lärarnas Riksförbund ska verka för en lönemodell som tydligt kopplar lärarens lönekarriär till när man erhåller lärarlegitimation.⁴¹

Det finns alltså en tydlig önskan från såväl motionärer som förbundsstyrelse att legitimationen ska innefatta fler av Lärarnas Riksförbunds medlemmar, samt att det ska kunna kopplas till karriärtjänster och löneutvecklingen. I argumentationen kopplar både motionärer och styrelse ihop legitimationen med yrkesstatus. Detta är inte en koppling som motiveras ytterligare, utan att legitimationen hör ihop med yrkesstatus ses som självklart. Det går att se likheter med hur Lilja beskriver det normativa, institutionella tryck som professionalisering kan innebära. Han menar att professionaliseringssträvanden av många ses som en naturlig riktning, vilket lärarlegitimationen i mångt och mycket behandlas som.

Att lärarutbildningen inte är dimensionerad efter behov, vilket förhindrar en garanti för introduktionsplatser, kan i sig ses som att lärarlegitimationsreformen är ett led i en individualisering av yrket hävdar jag. Detta eftersom det tydliggör legitimationen, och introduktionsåret, som den enskilda lärarens angelägenhet och ansvar. Förbundsstyrelsen argumenterar för detta utifrån att professionen tar ansvar för återväxten, men om varken introduktionsår eller mentorskap kan garanteras eller professionen har ansvar över legitimeringen går det att ifrågasätta. Förbundsstyrelsen uttrycker dock ambitioner att legitimeringen och introduktionen på sikt ska fungera något annorlunda, med läkaryrket som

---

³⁸ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 150

³⁹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.53(87)

⁴⁰ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 151(236)

⁴¹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.24(47)

förebild. Då skulle det möjligtvis att kunna tolka lärarlegitimationen på ett tydligare sätt som en professionaliseringsambition i klassisk mening.

2.1.2 Frågan om lärarlegitimation på Lärarförbundets kongresser

Inför Lärarförbundets kongress 2010 är förhandlingarna om införande av lärarlegitimation i sitt slutskede, och på kongressen 2014 är lärarlegitimationsreformen genomförd. En överväldigande majoritet av de motioner som rör lärarlegitimationen handlar om de grupper av Lärarförbundets medlemmar som är undantagna legitimationskravet. Framförallt handlar det om fritidspedagoger, men även yrkes- och modersmåslärare berörs. Flertalet av dessa motioner yrkar på att även de undantagna grupperna bör omfattas av legitimationskravet.⁴² I motion Q:062 från kongressen 2010 beskriver motionären hur fritidspedagogers arbete bidrar till barns inlärning, och att kvalitén på deras arbete kan bli lidande om man ställs utanför lärarlegitimationen⁴³ och i motion Q:089 tillför man även argumentet att ”en legitimation bidrar till att ge fritidspedagogerna den status och yrkesidentitet de förtjänar.”⁴⁴ Det finns även jämlikhetsargument bland motionerna. Exempelvis gör en motion på kongressen 2014 gällande att skolan som arbetsplats riskerar att bli ojämlig om vissa grupper inom skolan inte kan ansöka om legitimation och om ”uppdrag får utföras utan legitimation uppstår skillnader i status i skolan”⁴⁵, och motion Q:600 på kongressen 2010 yrkar på ”[l]ärarlegitimation till alla – eller ingen.”⁴⁶

Förbundsstyrelsen delar motionärernas uppfattning att fler grupper ska omfattas av legitimeringen. Man beskriver hur man arbetat för detta sedan 2005, och kommer fortsätta göra det tills även fritidspedagoger, modersmåslärare och yrkeslärare omfattas av legitimationskrav – ett arbete som dock inte hör sammans av regeringen.⁴⁷ I en skrivning från kongressen 2010 menar förbundsstyrelsen att beslutsfattare måste ha bättre förståelse för vad pedagogiken på fritidshem åstadkommer och att man aldrig kommer acceptera att de undantas från lärarlegitimationen.⁴⁸ Förbundsstyrelsen framhåller även att yrkesansvaret är hela

---

⁴² Det finns enstaka undantag, till exempel motion Q:012 som vill att krav på legitimation för modersmåslärare inte ska drivas

⁴³ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s. 83(236)

⁴⁴ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s. 92(236)

⁴⁵ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.84

⁴⁶ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s. 99(236)

⁴⁷ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.70

⁴⁸ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s. 34(236)

lärarkårens, och att det inte bör skiljas mellan grupper. Det kan sägas ligga i linje med de motioner som för fram jämlikhetsargument. Det handlar inte endast om att uppvärdera fritidspedagogers eller modersmålslärares status, utan även om en enhetlighet för hela lärarkåren.

I motion Q:327 från Lärarförbundets kongress 2014 ifrågasätts lärarlegitimationsreformen i sin helhet. Problemet med lärarlegitimationen enligt motionären är att den lett till hårdare krav för verksamma lärare, de har tvingats studera vidare eller förlorat behörighet att undervisa i ämnen man tidigare haft och fått bekosta ansökan om legitimationen själva. Samtidigt har statusen enligt motionären inte höjts så som var intentionen med reformen, och inte heller har lärare fått höjd lön efter att ha fått sin legitimation. Motionären ger två alternativ i sitt yrkande, antingen att lärare ska kompenseras för de krav och inskränkningar man gått med på eller att legitimationskravet ska tolkas betydligt strängare och att det liksom för läkare inte ska vara möjligt att arbeta som lärare alls utan legitimation. Att legitimationen endast är kopplad till betygsättningen och inte till undervisandet menar motionären inte kommer leda till någon statushöjning.⁴⁹

Denna motion besvaras inte enskilt utan anses besvarad av förbundsstyrelsen i ett längre yttrande som gäller ett antal motioner som rör legitimationen. Den inledande delen i detta yttrande lyder:

Ett avancerat yrke som läraryrket – som kräver lång högskoleutbildning – måste respekteras för de kunskaper yrket kräver. Det är kunskaper som i sig genererar förutsättningar att hävda att yrket ska ha högre lön och status. Omvänt – om lärarutbildning och legitimation för att utöva yrket inte skulle krävas, vore det liktydigt med att relevanta argument för såväl lönelöft som status sänkades. En legitimation kan ses som ett kvitto på en kårs yrkesansvar och yrkesansvaret skiljer sig inte åt mellan olika grupper av lärare.

Legitimationens främsta syfte är att skydda tredje man, d.v.s. barn och elever, och den utgör därmed en garanti för verksamhetens kvalitet. Fullt ut genomförd innebär legitimation för lärarna att yrkets gränser stängs och att bara den som är legitimerad får ansvara för undervisningen och besluta om betyg. Legitimationen blir därigenom den nödvändiga startpunkten för att läraryrkets status ska höjas – en legitimation genererar inte i sig själv höjd status. Förbundsstyrelsen menar därför att den analys av om läraryrkets status har höjts, som en motionär efterlyser, ännu inte låter sig göras.⁵⁰

---

⁴⁹ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.89

⁵⁰ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.70

Förbundsstyrelsen kopplar tydligt ihop legitimationen med möjligheten att hävda höjningar av både status och lön. Samtidigt som kopplingen mellan lärarlegitimationen och status ter sig självklar i det första stycket menar styrelsen i det andra stycket att legitimationen i sig självt inte genererar högre status. Detta är en skrivning jag tycker sticker ut i materialet, här förklarar förbundsstyrelsen faktiskt *varför* man vill ha en lärarlegitimation – i stora delar av materialet som gäller både Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund tas det helt för givet att lärarlegitimationen leder till högre status. Argumentationen för lärarlegitimationen utgår här från klassiskt *yrkesprofessionella* faktorer som att bevaka yrkets gränser och garantera viss kvalitet/professionalitet. Förbundsstyrelsen skriver att endast den med legitimation ska kunna ansvara för undervisning och betygsättning; i praktiken finns dock farhågan som lyfts i motionen kvar då legitimationen reglerar ansvar för betygsättning och inte ansvar för undervisning.

2.1.3 Sammanfattning av den inomfackliga diskussionen kring lärarlegitimation

Diskussionen om lärarlegitimationen skiljer sig delvis mellan de olika fackförbunden och kongresserna. Att motioner gällande lärarlegitimationen är långt fler på Lärarnas Riksförbunds kongress 2012 än 2008 har en naturlig förklaring i att lärarlegitimationen infördes år 2011, varför frågan i allra högsta grad var aktuell 2012. Att frågan om lärarlegitimation för fritidspedagoger är så pass mycket mer central på Lärarförbundets kongresser än på Lärarnas Riksförbund har sin förklaring i vilka grupper som fackförbunden organiserar – fritidspedagoger är organiserade i Lärarförbundet och inte i Lärarnas Riksförbund. Trots skillnaderna finns det en del gemensamma drag som är värda att lyfta.

För det första är det frågan om de undantagna grupperna – i Lärarförbundets fall framförallt fritidspedagoger och för Lärarnas Riksförbund modersmåls- och yrkeslärare – vars undantag i flera motioner och yttrandet lyfts som ett problem med legitimationsreformen. Här finns det dels farhågor att statusen på legitimationen devalveras om det finns undantag, dels farhågor att statusen på de undantagna gruppernas yrkesstatus. På Lärarnas Riksförbunds kongresser är det förstnämnda mer förekommande, och på Lärarförbundets det sistnämnda. Den dominerande linjen på Lärarförbundets kongresser tycks vara att fritidspedagogers inte värdesätts tillräckligt om det undantas från legitimationen. Dessa skillnader i fokus ligger i linje med vad Lilja tidigare visat i frågan. Peter Lilja har även visat lärarfackens liknande av

sig själva med läkare för att rättfärdiga professionaliseringssträvanden. Dessa jämförelser visas från både medlems- och styrelsehåll under kongresserna. På samma vis som Lilja visat att professionaliseringens ställning gör att det går att argumentera utifrån professionalisering oavsett sakfråga eller ståndpunkt för lärarfacken skulle man kunna säga att det fungerar med ”läkarliknelsen”. Oavsett om lärarlegitimationen kritiseras eller uppskattas kan läkarnas legitimation användas som argument – antingen för att visa att lärarnas legitimation inte fungerar lika väl eller för att visa att lärarna är på väg mot högre status med hjälp av legitimationen.

En diskussion kring om en lärarlegitimation överhuvudtaget är önskvärd eller nödvändig lyser – undantaget en motion på Lärarförbundets kongress 2014 – i princip helt med sin frånvaro. Uppfattningen om att lärarlegitimationen ska finnas verkar helt dominerande i det undersökta materialet.

2.2 Karriärtjänster

Den inomfackliga debatten om karriärtjänster visar att begreppet ”karriärtjänster” tycks ha ökat i omfattning i den inomfackliga debatten under åren som studerats. Själva sakfrågan – karriärmöjligheter för lärare – återfinns dock under alla de studerade kongresserna.

2.2.1 Frågan om karriärtjänster på Lärarnas Riksförbunds kongresser

Under kongressen 2008 meddelar förbundsstyrelsen sin vision för hur Lärarnas Riksförbund ska fungera år 2012. Där beskriver Lärarnas Riksförbund att förbundet ska vara en hjälp i karriären för sina medlemmar. Man hoppas att ”nya praktiska system för mentors- och stödverksamhet införts för att ytterligare stimulera den personliga och yrkesmässiga utvecklingen”⁵¹. Lärarnas Riksförbund talar alltså här om vikten av praktiska karriärmöjligheter, man presenterar eller diskuterar dock inte karriärtjänster lika uttryckligt som man kommer göra under kongressen 2012. Det som däremot lyfts i ett antal motioner är frågan om lektors- och forskartjänster.

---

⁵¹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Vision Lärarnas Riksförbund 2012*, s.4(6)

Motionerna 127, 128 och 131⁵² behandlar alla lektorstjänster. Motionerna behandlar några olika delar av lektorstjänsterna, men delar alla problembeskrivningen att det finns för få lektorat inom gymnasieskolan. Motion 127 fokuserar på själva utlysningen av tjänsterna. Utifrån att regeringen utlovat 1000 lektorer på gymnasiet innan 2015, och det 2008 fanns 300, yrkar motionären på en samordning av utlysningarna av lektorstjänsterna. Detta eftersom att utlysningarna från kommunerna, enligt motionären, sker lokalt och till lägsta möjliga kostnad. En samordning av utlysningarna ger lektorsbehöriga lärare en ökad möjlighet att överblicka utbudet av lektorat. Förbundsstyrelsen menar i sitt yttrande att även om man kan se vinsterna med en samordning av utlysta lektorstjänster är det inte möjligt med nuvarande huvudmannaskap. Istället hoppas man på konkreta lösningar för hur antalet lektorer ska inrättas och hur deras ställning i skolan ska stärkas i en kommande lärarutredning.⁵³

Problemformuleringen i motion 131 rör de lektorat som faktiskt utlyses. Motionären menar att dessa inte är tillräckligt attraktiva för att locka eftersom lektoraten dels är tidsbegränsade och dels inte ges tid till själva uppdraget. Motionen yrkar därför på att tidsbegränsade lektorat endast ska få ske i undantagsfall och att lektorer ska ha möjligheten att bedriva forskning inom ramen av sin tjänst. Styrelsen delar motionärens problemformulering och menar att med hjälp av statsbidrag till huvudmannen ska förutsättningarna för att utlysa fler lektorat öka. Styrelsen verkar även för att kombinationstjänster ska inrättas.⁵⁴

Även motion 128 talar om vikten av fler lektorer i den svenska gymnasieskolan. Enligt motionären ska lektorerna exempelvis fylla rollen som förmedlare av ny forskning till kollegor och elever – vilket kan kopplas till vikten av ett vetenskapligt förhållningssätt och ämneskunskaper för lärarkåren. Själva yrkandet i motionen består i att Lärarnas Riksförbund, såväl centralt som lokalt, ska verka för fler lektorer. Detta bifalles av både förbundsstyrelsen och utskottet.⁵⁵ Motion 129 och 130 behandlar liknande önskningar, utan att uttryckligen tala om lektorat. Motionärerna i dessa yrkar på att Lärarnas Riksförbund ska verka för att inrätta fler praxisnära forskartjänster respektive att ta fram en handlingsplan för att möta behoven hos forskande lärare. Argumentationen utgår ifrån att forskning inom skolans område bör bedrivas inom professionen, snarare än från beteendevetare och psykologer. I motion 130

---

⁵² Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Utbildningspolitik*, s.29-32(63)

⁵³ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Utbildningspolitik*, s.29-30(63)

⁵⁴ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Utbildningspolitik*, s.30(63)

⁵⁵ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Utbildningspolitik*, s.31-32(63)

påtalas även att Lärarförbundet redan tagit plats i den debatten, och enligt motionären erövat ett område som borde vara Lärarnas Riksförbunds av tradition.⁵⁶

Förbundsstyrelsen yrkar bifall på båda motionerna och förklarar i ett gemensamt yttrande för dessa att det är förbundets avsikt att verka för forskningsnära tjänster. Detta eftersom att det saknas på många skolor, och att den typen av tjänster bidrar till en vetenskaplig bas i undervisningen. Vidare menar förbundsstyrelsen att man vill ”åstadkomma mötesplatser för medlemmar som bedriver forskarutbildning, dels lokalt för att kunna ge stöd i villkorsfrågor, dels ämnesvis för att kunna utbyta erfarenheter om den egna forskningen.”⁵⁷ Motionärer och förbundsstyrelse verkar i denna fråga mångt och mycket dela uppfattning. De är överens om att lektors- och forskningsnära tjänster bör öka. Ett problem som lyfts i motioner är att så som dessa tjänster fungerar idag lockar de inte tillräckligt mycket

Malmöhus distrikt yrkar i motion 298 på Lärarnas Riksförbunds kongress 2012 för att Lärarnas Riksförbund ska verka för karriärtjänster som bidrar till utvecklingsmöjligheter för lärarkåren. Argumentationen bygger på att vissa ansvarsområden – såsom ämnesföreträdarens arbete, mentorskap för nyexaminerade lärare och skolutveckling – inte bör ses som en del av det ordinarie läraruppdraget. Dessa delar leder till att lärare får för hög arbetsbelastning. Även i motion 299 föreslås mentorskapet för nyexaminerade lärare vara en karriärmöjlighet, då det ökade ansvaret det innebär kan ge en bättre förhandlingsposition om det ingår i en karriärtjänst. Då det dessutom, enligt motionärerna, knappt finns någon möjlighet till karriär inom läraryrket bör karriärtjänster med dylika arbetsområden inrättas. Förbundsstyrelsen rekommenderar kongressen att bifalla motionen utifrån att ”[t]idigare strukturer för avancemang inom läraryrket har effektivt brutits ner och ersatts av utvecklingsmöjligheter som ligger utanför själva undervisningen”⁵⁸. Yttrandet försätter med att förbundsstyrelsen hänvisar till debattartikeln man publicerat i *Svenska Dagbladet* och att regeringen slagit fast att en karriärstege inom läraryrket ska inrättas.⁵⁹

---

⁵⁶ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Utbildningspolitik*, s.31-32(63)

⁵⁷ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Utbildningspolitik*, s.32(63)

⁵⁸ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.52(87)

⁵⁹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.52(87)

Motionerna 300 och 301 på kongressen 2012 tar, liksom motionerna 128-131 på kongressen 2008, upp perspektivet att det inte endast är positivt med lektorstjänster ut ett karriärsperspektiv utan även kan vara positivt för skolutvecklingen i stort.⁶⁰

2.2.2 Frågan om karriärtjänster på Lärarförbundets kongresser

Bodens lokalavdelning yrkar i motion Q:714 på att karriärtjänster ska införas i alla skolformer. Motionärerna pekar på att karriärtjänster är sällsynta i grund- och gymnasieskolan, och än mer så på förskolan och fritidshem. Motionärerna motiverar inte varför karriärtjänster bör finnas, utan motiverar sin motion med att "[d]et måste vara möjligt att göra karriär inom läraryrket oavsett vilken skolform du arbetar inom."⁶¹

Förbundsstyrelsen ställer sig positiv till karriärtjänster och tydliggör att man vill se åtminstone tre olika typer av karriärvägar inom skolan och förskolan: praktisk-pedagogisk, akademisk och administrativ. Detta skulle gynna lärarens löneutveckling, den personliga utvecklingen, samt skolutvecklingen och utvecklingen av utbildningsvetenskapen. Förbundsstyrelsen hänvisar till HÖK10 och kopplar skrivningar om att skolutvecklande och resultathöjande initiativ ska leda till löneutveckling till karriärtjänsterna. De påpekar också att de lektorstjänster som kan bli en följd av lärarlegitimationens införande först var tänkta endast för gymnasiet, men att Lärarförbundet påverkat så att de även ska vara möjliga att ansöka till i andra skolformer och förskolan.⁶²

Vid Lärarförbundets kongress 2014 har Prop. 2012/13:136 om karriärvägar för lärare gått igenom, vilket givetvis ger upphov till en del motioner. Vissa av dessa kritiserar på olika sätt förstelärartjänsterna som är en del av karriärtjänstreformen. Exempelvis ifrågasätter motion Q:067 förstelärartjänsterna då motionärerna inte anser att det är den typ av karriärtjänst som Lärarförbundet har verkat för. Motionärerna anser att pengarna som finns till förstelärartjänsterna istället ska "fördelas och användas vid lönerevideringen, så att fler bra lärare får ta del av dem"⁶³ utifrån att man ska kunna göra karriär som en duktig undervisare,

---

⁶⁰ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, "Utbildningspolitik: Motioner 256-330", s.54-55(87)

⁶¹ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.90(236)

⁶² Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.90(236)

⁶³ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.115

snarare än med hjälp av kringuppdrag, och att det redan utförs arbete av lärare som bör premieras istället för ett införande av nya tjänster.

Förbundsstyrelsen å sin sida menar att karriärtjänsterna ska utformas utifrån lokala behov och arbetssätt med olika typer av uppdrag. Genom fler olika karriärsteg tar man steg mot en mer utvecklad organisation som kan stärka lärarens profession. Vidare argumenterar styrelsen att särskilt skickliga lärares kompetens kan tas tillvara på och att många lärare kan få en god löneutveckling med dessa riktade satsningar.⁶⁴

2.2.3 Sammanfattning av den inomfackliga diskussionen kring karriärtjänster

Gällande karriärtjänster finns det en retorisk skillnad i hur man argumenterar för dessa, och vilken typ av karriärtjänster man argumenterar för, som kan tolkas som antingen utifrån ett individuellt eller kollektivistiskt perspektiv. De argument som utgår från att man måste öka antalet karriärvägar för den enskilda läraren tolkar jag som ett steg i individualiseringen av yrket, medan den argumentation som utgår från att stärka lärarkollektivet genom att exempelvis ta makten över forskning och vetenskap relaterade till lärarrollen tolkar jag som ett steg från individualisering av yrket till ett stärkande av lärarkollektivet. Under de studerade kongresserna kan man helt klart se inslag av båda dessa.

2.3 Lönesättning

Även om det inte införs någon särskild reform som förändrade eller reglerade det individuella och differentierade lönesystemet under den undersökta tidsperioden är frågan en av de mest diskuterade under de undersökta kongresserna.

2.3.1 Frågan om lönesättning på Lärarnas Riksförbunds kongresser

Både på kongressen 2008 och 2012 lyfts ett antal motioner som på ett eller annat sätt yrkar på att Lärarnas Riksförbund ska verka för ett avskaffande av det individuella lönesystemet.

---

⁶⁴ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.108

Motion 156, 157 och 158 på Lärarnas Riksförbunds kongress 2008 är exempel på detta.⁶⁵ Motionär Stellan Nilsson skriver i motion 156 att Lärarnas Riksförbund med kraft bör verka för ett avskaffande av det individuella lönesystemet. Dessa tre motioner besvaras av förbundsstyrelsen i ett yttrande gemensamt för alla motionerna. Argumentationen från förbundsstyrelsen berör två teman: det finns stöd bland medlemmarna för individuell lönesättning och det är arbetsgivarna som brister i sin efterlevnad av de principer som bestäms i avtalen. Förbundsstyrelsen menar i sitt yttrande att många medlemmar är missnöjda med att arbetsgivarna inte lever upp till intentionerna i löneavtalen.⁶⁶ Vidare argumenterar styrelsen att det inte är kompetens och insatser som styr lönesättningen i praktiken, utan ”ett diffust rättvisetänkande”⁶⁷ och gruppvis satta löner. Förbundsstyrelsen argumenterar för att arbetsgivare måste sluta använda lönesättningen för att utjämna löneskillnader och på allvar differentiera och individualisera lönesättningen utefter de intentioner som avtalen gör gällande.⁶⁸

I motion 159 från Stockholms stads distriktsförening yrkar motionärerna på att Lärarnas Riksförbund ska utreda möjligheterna till ett alternativt, eller ett nytt, lönesystem.⁶⁹ Motionärerna menar att tarifflönesystemet visserligen hade spelat ut sin roll när det övergavs på 1990-talets mitt, men att nu har även det individualiserade och differentierade lönesystemet spelat ut sin. Framförallt får äldre lärare ”vara glada om de trots goda prestationer kan inflationssäkra sina löner.”⁷⁰ Förbundsstyrelsen upprepar i sitt yttrande till motionen att problemet inte är lönesystemet utan att arbetsgivarna inte förmår tillämpa avtalen enligt parternas intentioner. Det var dessutom, enligt förbundsstyrelsen, delvis för att gynna löneutvecklingen de sista 20 åren av yrkeskarriären som tarifflönesystemet övergavs. Med ett avslutande försäkrande att man ska fortsätta arbeta med vilka avtalskonstruktioner som på bästa sätt kan tillgodose medlemmarnas löneutveckling menar förbundsstyrelsen att motionen bör anses besvarad. Utskottet håller dock inte med förbundsstyrelsen om detta utan går på motionärernas linje att en utredning bör tillsättas.⁷¹

---

⁶⁵ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.1-4(26)

⁶⁶ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.1(26)

⁶⁷ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.1(26)

⁶⁸ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.1(26)

⁶⁹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.3(26)

⁷⁰ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.3(26)

⁷¹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.3(26)

I förbundsstyrelsens yttranden till dessa motioner synliggörs en spricka mellan motionärernas och förbundsstyrelsens uppfattning om hur lönesättningen bör se ut. Målet är säkerligen detsamma, alltså att lärarlönerna ska höjas, men vägarna dit är olika. Motionärerna på kongressen 2008 som vill överge eller ompröva det individuella lönesystemet ger uttryck för en uppfattning om att ökad individualisering av lönerna hämmar Lärarnas Riksförbunds medlemmars löneutveckling, och att ett mer kollektivt lönesättningssystem skulle gynna densamma. Förbundsstyrelsen gör det dock tydligt att om intentionerna i kollektivavtalen kring en lönesättning styrd av kompetens och prestationer blir styrande så kommer lönerna att höjas, detta hämmas dock av den kollektivisering av lönesättning som de menar arbetsgivarna står för i praktiken.

Förbundsstyrelsen påpekar flera gånger under kongressen 2008 att medlemmarna är positivt inställda till en individualiserad och differentierad lönesättning. Under Lärarnas Riksförbunds kongress 2008 visar några motioner att det finns stöd för individuell och differentierad lönesättning inom förbundet, dock inte utan att kritisera det sätt som det fungerar. I motion 162 från fem enskilda motionärer efterfrågas likvärdiga och tydliga lönekriterier. Detta menar motionärerna kommer stärka den ”överenskomna individuella lönesättningen”⁷² samtidigt som det kommer motivera lärare att göra ett bra jobb och förbättra löneutvecklingen. Motionärerna poängterar i sin motivering att de lönekriterier som arbetsgivare använder både kan vara otydliga och kan leda till lönepåslag som är orättvisa. I förbundsstyrelsens yttrande håller man med om vikten av tydliga lönekriterier, och menar att man redan verkar i den riktningen.⁷³

I motionerna 163 och 164 yrkar motionärerna Vellinge kommunförening och Malmöhus distrikt på ”central lönebildning baserad på ett system grundat i objektiva fastställbara kriterier.”⁷⁴ Som lönesystemet ser ut menar motionärerna att lönesättningen närmast blir en belastning för skolutvecklingen, och bidrar till godtycke i lönesättningen. Förbundsstyrelsen besvarar denna motion med att först konstatera att de förhoppningar som fanns på de löneavtal grundade på lokal lönebildning och individuell och differentierad lönesättning har kommit på skam. Förbundsstyrelsen poängterar att Lärarnas Riksförbund de senaste åren varit tydliga med att förbundet är missnöjda med hur den individuella lönesättningen tillämpas. Det

---

⁷² Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.5(26)

⁷³ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.5(26)

⁷⁴ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, s.6(26)

är arbetsgivarna som inte lever upp till de intentioner som avtalen gör gällande, och en majoritet av medlemmarna stöder enligt förbundsstyrelsen en lönesättning som differentieras utifrån exempelvis kompetens, prestationer, kvalifikationer och svårighetsgraden på arbetsuppgifterna. När den individuella lönesättningen används för att utjämna löneskillnader utifrån ett diffust rättvisetänk menar förbundsstyrelsen att systemet riskerar att raseras. Uttryckligen säger Förbundsstyrelsen att ”[d]et är således inte avtalens överenskommelser om individuell och differentierad lönesättning som utgör problemet, utan snarare att arbetsgivare inte lever upp till överenskommelserna.”⁷⁵

I motionerna 119-122 på Lärarnas Riksförbunds kongress 2012 lyfts frågan om generella löneökningar, kontra individuella sådana.⁷⁶ Stockholms läns södra distrikt och Salems kommunförening preciserar i motion 121 respektive 122 att hela lärarkåren behöver ta del av löneökningar, inte endast så kallade ”duktiga lärare”, och att denna generella löneökning bör ligga på 10 000 kronor i månaden. Efter att detta är genomfört menar motionärerna att en återgång till individualiserad lönesättning skulle kunna vara motiverad. Argumentationen från motionärerna utgår ifrån att hela lärarkåren som grupp tappat i löneläge gentemot likvärdiga grupper, och att en generell löneökning behövs för att höja statusen på yrket och för att locka högpresterande studenter till det.⁷⁷ I sina yttranden klargör förbundsstyrelsen att de avser arbeta för en löneökning på minst 10 000 kronor i månaden för lärare, men att generella löneökningar för alla de som omfattas av Lärarnas Samverkansråds förhandlingar är problematiskt. Detta förklarar förbundsstyrelsen med att generella löneökningar inte nödvändigtvis gynnar Lärarnas Riksförbunds medlemmar då förskollärare i regel haft en bättre löneutveckling än gymnasielärare, grundskolelärare och lärare inom vuxenutbildningen.⁷⁸

Motionerna 123-126 yrkar på att Lärarnas Riksförbund ska verka för ett förändrat lönesystem.⁷⁹ Motionärerna ställer sig alla tveksamma till den individuella lönesättningen. Stockholms stads distrikt och Malmö stads distrikt frågar sig i motion 123 respektive 124 om inte en återgång till det, enligt dem, mer förutsägbara och rättvisa tarifflönesystemet vore mer

---

⁷⁵ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, ”Lön: Motioner 110-150” s.6(26)

⁷⁶ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.12-15(46)

⁷⁷ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.14-15(46)

⁷⁸ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.12-15(46)

⁷⁹ Även motion 127 och 128 berör liknande frågor, men med lite annorlunda ingång.

i linje med lärarnas vilja. Vidare pekar de på ett kongressbeslut 2008 om att LR skulle tillsätta en utredning kring den individuella lönesättningen och möjliga alternativa lönesystem.⁸⁰

I sitt yttrande pekar Förbundsstyrelsen på att differentierad och individuell lönesättning är dominerande på den svenska arbetsmarknaden, och att Lärarnas Riksförbund arbetat för detta sedan kongressen 1992. Förbundsstyrelsen är dock medveten om att det finns arbetsgivare som inte lever upp till löneavtalens intentioner, och menar att löneavtalen ska konstrueras på ett sätt så att arbetsgivare tvingas till detta samt att man utarbetat en modell för hur ett system med tydliga karriärvägar för lärare skulle kunna se ut. Utskottet menar dock att den modell som förbundsstyrelsen pekar på inte kan ses som en tillräcklig utredning av alternativa lönesystem som beslutades om på kongressen 2008. Utskottet föreslår därför kongressen att yrka bifall på motionerna, vilket också sker.⁸¹

Motion 131-135 tar steget längre och yrkar på ett återinförande av tarifflönesystemet. Bollnäs kommunförening och Gävleborgs distrikt motiverar detta utifrån att den individuella lönesättningen i deras tycke inte fungerar. De argumenterar för att de lärare som anses dåliga halkat efter lönemässigt, utan att de så kallade duktiga lärarna har dragit ifrån. Med ett tariffsystem som kopplas till utbildningens längd, djupet/bredden i lärarens kompetens och lärarens karriärsläge kan lärarnas behov tillgodoses i högre utsträckning enligt motionärerna. Vidare menar de att den högsta tariffen ska kopplas till riksdagsmännens löner och hela systemet ska vara statligt reglerat. Motionärerna verkar alltså inte vara emot en differentierad lönesättning, utan snarare hur lönesättningen differentieras och att den individualiserats. Till den svaga löneutvecklingen under det individuella lönesystemet för Lokalavdelningen vid Komvux, Östhammar i motion 134 även en demokratisk fråga. Motionären menar att systemet utgör ett demokratiskt hot i så mening att arbetsgivarna kan använda de vagt utformade lönekriterierna för att tvinga fram den för arbetsgivarna mest gynnsamma skolutvecklingen och tysta meningsmotståndare.⁸²

Det framkommer även stöd för den individualiserade och differentierade lönesättningen under kongressen. Malmöhus distrikt yrkar i motion 147 på en ökad lönespridning där

---

⁸⁰ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.16-20

⁸¹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 17-18

⁸² Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.25-30

yrkesskickliga lärare premieras.⁸³ Motionärerna menar att yrkesskickliga lärares goda arbete måste synas i lönekuvertet. Förbundsstyrelsens visar i sitt yttrande att de delar motionärens uppfattning om lönespridning och preciserar att man i policyskriften ”Om lön” markerat en önskad lönespännvidd på 100 procent och vill bifalla motionen.⁸⁴ Utskottet och kongressen avslår dock förbundsstyrelsens förslag att bifalla motionen med motiveringen att motionen redan är besvarad genom förbundsstyrelsens yttrande.⁸⁵

Då det är många motioner som på olika sätt ifrågasätter det individuella lönesystemet och utifrån olika perspektiv yrkar på förändringar av lönesystemet kommer förbundsstyrelsen även med ett allmänt yttrande om lönesystemet och motionerna 116-150.⁸⁶ I yttrandet förklarar förbundsstyrelsen sin syn på det gamla tariffsystemet, varför det nya lönesystemet infördes och hur de anser att det fungerar. Gällande tariffsystemet menar förbundsstyrelsen att det var nödvändigt att förändra då systemet inte sågs som utvecklingsbart efter att en merpart av Lärarnas Riksförbunds medlemmar nått sluttariffen. Lärarna skulle, enligt dåvarande Kommunförbundet, få ”arbetsmarknadens mest moderna och flexibla löne- och arbetstidssystem”⁸⁷ för att klara 1990-talets utmaningar. Förbundsstyrelsen påpekar dock i sitt yttrande att utvecklingen inte blivit så som man blivit lovad av Kommunförbundet eller som man förväntade sig när Lärarnas Riksförbund 1992 fattade kongressbeslut för en övergång från tarifflönesystem till ett individuellt och differentierat lönesystem. Förbundsstyrelsen menar dock att en återgång till ett tarifflönesystem inte vore gynnsamt för Lärarnas Riksförbunds medlemmar, istället pekar man på några andra punkter som bör förändras i nuvarande system. Förbundsstyrelsen beskriver det som att arbetsgivarna misslyckas med att uppfylla avtalens intentioner exempelvis genom att i för hög utsträckning lönesätta ”gruppvis och utan sakliga värderingar av kompetens och insatser”⁸⁸, samt använda löneökningarna för att utjämna löneskillnader. Förbundsstyrelsen verkar alltså mena att problemet med lönesystemet är att det inte är individualiserat och differentierat nog.

---

⁸³ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.43

⁸⁴ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.43

⁸⁵ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s.30

⁸⁶ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”, s.52(87)

⁸⁷ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 14

⁸⁸ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 15

Förbundsstyrelsen menar att man under kongressperioden 2008-2012 verkat för ett förändrat löneläge. Som exempel ger man framtagandet av det lönepolitiska programmet ”Om lön”, där man ger sin bild av lönesystemet och hur det bör justeras. Vidare ger de exempel på en rapport och en kampanj där de menar att Lärarnas Riksförbund visar sin syn på löneläget. Förbundsstyrelsen konstaterar också att Lärarnas Riksförbunds medlemmar fått stå tillbaka då förskollärares och andra delar av arbetsmarknadens löneutveckling prioriterats. Avslutningsvis refererar förbundsstyrelsen till en debattartikel i *Svenska Dagbladet* där Lärarnas Riksförbund presenterar en modell för hur lärarnas löner kan höjas. Metoder förbundsstyrelsen öppnar för är individgarantier, minimilöner, lönetillägg och system för karriärvägar.⁸⁹

2.3.2 Frågan om lönesättning på Lärarförbundets kongresser

Den uppfattning Lärarnas Riksförbunds styrelse ger uttryck för går även att finna hos Lärarförbundets förbundsstyrelse under kongressen 2010. Bland annat skriver Lärarförbundets styrelse i ett gemensamt yttrande till ett flertal motioner rörande lönesättning att ”[i]nsikten om att en ökad lönespridning höjer kollektivets löner i sin helhet gör det mycket viktigt att driva på för att individuellt goda prestationer ska belönas.”⁹⁰ Denna insikt tas för givet av förbundsstyrelsen, och problematiseras inte av styrelsen trots flera motioner som ifrågasätter om den individuella och differentierade lönesättningen verkligen leder till en gynnsam lönesituation för medlemmarna. Exempel på sådana motioner är motion Q:438 och motion Q:485 från Lärarförbundets kongress 2010.⁹¹ En motion lyfter även på vilka grunder lönerna differentieras. Specifikt lyfts formuleringar kring att bra lärare ska ha bra löner och liknande, motionärerna efterfrågar tydlighet i relation till vad en lärare ska anses bra: ”I relation till andra lärarkollegor? I relation till uppdragets svårighetsgrad? I relation till elevernas grad av måluppfyllelse? I [sic!]realation till lokala arbetsplaner för verksamheten?”⁹²

---

⁸⁹ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 14-15

⁹⁰ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

⁹¹ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.76-77(236)

⁹² Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.77(236)

I motion Q:438 yrkar motionären Thomas Johnsson på ett återinförande av tarifflönesystemet för lärare.⁹³ Enligt motionären bidrar det individuella lönesystemet till att lärare ägnar allt mer tid till sådant som ligger i utkanten av deras pedagogiska uppdrag, och att ”lärare premieras för kvantiteten av uppdrag snarare än kvaliteten i det arbete som utförs.”⁹⁴ Vidare anser motionären att det på många platser saknas förutsättningar för att göra rättvisa bedömningar av lärarnas arbete. Även motion Q:485 yrkar på ett återinförande av en lönetrappa, med motiveringen att man som kollektiv förlorat på det individualiserade lönesystemet, och att lärarnas löner bör vara jämlika över hela landet.⁹⁵ Värt att poängtera är att båda dessa motioner skrivits av enskilda motionärer och att såväl deras avdelningar som Lärarförbundets förbundsstyrelse föreslår avslag på motionerna.

Förbundsstyrelsen motiverar sitt avslag utifrån hur förbundets lönepolicy formulerats i styrdokument, bland annat Lärarförbundets program för yrke och villkor som antogs på kongressen 2007. Där står det bland annat att det som ska värderas vid lönesättning är arbetets svårighetsgrad, hur läraren utför sitt arbete samt lärarens erfarenhet och utbildning. Detta, och att alla lärare ska kunna delta i diskussionen kring lönesättningens grunder, menar förbundsstyrelsen är oförenligt med ett återinförande av tarifflönesystem med lönetrappa.⁹⁶

I ett utförligare resonemang tydliggör förbundsstyrelsen sin inställning i lönefrågor, och hur man ska agera för höjda lärarlöner.⁹⁷ Där kan urskiljas tre huvudstrategier för hur Lärarförbundet arbetar för högre löner: i) individualiserad och differentierad lönesättning, ii) opinionsbildning för att öka resurserna till skolan och iii) partsgemensamt samarbete mellan fackförbund och arbetsgivare. Förbundsstyrelsen poängterar också att dessa tre strategier inte endast är medel för att höja lönerna, utan även för att uppvärdera läraryrket och höja dess status.⁹⁸ Det bör även påpekas att det inte presenteras som tre skilda strategier, utan de går på olika sätt ihop och samverkar.

Förbundsstyrelsen menar att opinionsbildningen för att öka resurserna till skolan är nödvändig då ”utmaningen att tillämpa avtalen [med individualiserad och differentierad lönesättning,

---

⁹³ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.76(236)

⁹⁴ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.76(236)

⁹⁵ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.77(236)

⁹⁶ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.80(236)

⁹⁷ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

⁹⁸ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

min anm.] finns i de ekonomiska styrmekanismerna i budgetprocessen. Hur dessa är utformade skapar möjligheter alternativt hinder för hur avtalen kan efterlevas.”⁹⁹ Vilka förutsättningar och resurser skolan har påverkar alltså möjligheterna för att avtal baserade på ökad lönespridning och löneökningar efterlevs, och Lärarförbundet menar därför att opinionsbildning riktad mot såväl politiker som allmänhet är nödvändig för att resurstilldelningen i skolan ska öka på lång sikt.¹⁰⁰

En faktor för att se till att avtalen efterlevs är alltså enligt förbundsstyrelsen opinionsbildning för att säkerställa att resurserna finns, en annan är att båda parter tar sitt gemensamma ansvar. Bland annat skriver förbundsstyrelsen:

Insikten om att en ökad lönespridning höjer kollektivets löner i sin helhet gör det mycket viktigt att driva på för att individuellt goda prestationer ska belönas. För att uppnå de goda resultat löneinstrumentet bäddar för krävs ett långsiktigt, uthålligt och seriöst arbete hos båda parter - i ett klimat där parterna respekterar varandra.¹⁰¹

Styrelsen lyfter även fram en skrivning i HÖK10 som lyder:

Löneinstrumentet ska kunna användas för att skapa bättre resultat och göra läraryrket mer attraktivt, rektorer behöver tydligare våga lyfta fram bra lärare, bra arbetssätt och bra resultat. Fackliga företrädare behöver stödja en ökad lönespridning.¹⁰²

Även på Lärarförbundets kongress 2014 lyfts flera motioner som ifrågasätter det individualiserade och differentierade lönesystemet. Motionerna Q:010, Q:034 och Q:403 yrkar alla på att undersöka alternativa lönemodeller.¹⁰³ I Q:010 och Q:403 lyfter motionärerna att det individualiserade och differentierade lönesystemet upplevs som orättvist och orsakar splittringar på arbetsplatsen. Dessutom anser man att skollärdarna inte har tiden eller insynen att göra ordentliga bedömningar enligt lönekriterierna, vilket innebär att såväl lönekriterierna som dess användning riskerar att bli godtyckliga.¹⁰⁴ I motion Q:034 argumenterar motionären för att systemet ska ersättas av en lönetrappa med fastställda karriärsteg utifrån erfarenhet. Detta ska inte ”ersätta förhandlingarna med procentuella löneökningar, den ska vara ett

---

⁹⁹ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

¹⁰⁰ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

¹⁰¹ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

¹⁰² Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

¹⁰³ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.111, 113 och 121

¹⁰⁴ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.111, 121

komplement som säkerställer allas möjlighet att höja sin lön utan att byta arbetsgivare eller bli förstelärare.”¹⁰⁵

Förbundsstyrelsen menar att denna upplevda orättvisa i lönesättningen ska användas för att höja förfördelade grupperns löner. När en ingångslön på grund av marknadsläget hamnar högre än kollegornas eller en förstelärare får högre lön än en högskolelärare ska dessa löneskillnader användas för att höja kollegornas och högskolelärarnas löner. Utöver att fungera som lok är den individuella lönesättningen nödvändig ”för att förändra bilden av vad en lärare kan och bör tjäna genom bland annat ökad lönespridning och förbättrade karriärmöjligheter”¹⁰⁶, dessutom menar förbundsstyrelsen att ” [l]önesättningen kan inte vara trovärdig om den ges av att alla utför samma arbete”¹⁰⁷. Detta menar förbundsstyrelsen är en del i ett professionellt förhållningssätt där ansvar, uppdrag och förutsättningar varierar. Genom detta kopplar styrelsen även ihop individualiserad och differentierad lönesättning med karriärtjänster.¹⁰⁸ På kongressen 2010 klargör förbundsstyrelsen att det är lönen hos mansdominerade yrken i näringslivet som är målbilden.¹⁰⁹

2.3.3 Sammanfattning av den inomfackliga diskussionen kring lönesättning

Motioner som kritiserar lönesystemet kan tematiseras utifrån två huvudpoänger, den första rör det individuella lönesystemet i sin helhet och den andra rör främst *hur* den individuella lönesättningen går till – ofta då utifrån lönekriterier och liknande, eller att systemet inte differentierar lönerna nog mycket.

Till den första gruppen hör de motioner som yrkar på att överge den individualiserade lönesättningen, antingen till förmån för ett nytt lönesystem eller en återgång till tariffönesystemet. Flertalet av dessa kan ses som en vilja att kollektivisera läraryrket – lönesättningen ska utgå mindre från lärares individuella situation och att löneökningar ska komma flera till dels. Argument som återkommer är att löneutvecklingen sedan införandet av den individuella lönesättningen infördes varit dålig och att det finns en upplevd

---

¹⁰⁵ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.113

¹⁰⁶ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.107

¹⁰⁷ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.107

¹⁰⁸ Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*, s.108

¹⁰⁹ Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79(236)

oförutsägbarhet i hur löneutvecklingen kommer se ut. I motioner förs även rättviseargument¹¹⁰ och professionsaspekter kring vad som egentligen är läraruppdraget fram.¹¹¹ Framförallt är det individualiseringen som kritiseras, inte att löner differentieras, att det kan finnas en lönespridning är inte det stora problemet utan på vilka grunder och mellan vilka denna lönespridning finns. Den andra gruppen argumenterar egentligen utifrån samma utgångspunkt: löneutvecklingen och oförutsägbarheten. De ligger dock närmare båda fackförbundens förbundsstyrelser i föreslagna lösningar – alltså att lösningen ligger i ökad individualisering och differentiering i lönesättningen.¹¹²

Läraryrket tar upp både partsgemensamt samarbete och skolutveckling i sina yttranden. Detta ligger i linje med vad både Sofia Persson och Ulf Lundström visat angående en minskad konfliktvilja från lärarfacken runt millennieskiftet. Denna inställning tycks fortfarande stå stark 2010 hos Läraryrket. Båda parterna är viktiga för att löneinstrumentet ska fungera enligt intentionerna. Detta tydliggörs än mer i förbundsstyrelsen betoning på opinionsbildning för ökade resurser till skolan, det handlar alltså inte om en konflikt med arbetsgivarna angående resursernas fördelning. Denna betoning på samarbete kan dock sägas stå i viss kontrast till en annan, möjligtvis mer konfliktorienterad, poäng som både Läraryrket och Lärarnas Riksförbunds styrelse gör: i princip allt ansvar för den dåliga löneutvecklingen läggs på arbetsgivaren. Det är arbetsgivaren som inte lyckas uppfylla intentionerna kring den individualiserade och differentierade lönesättningen som finns i avtalen enligt båda fackförbunds styrelser.¹¹³

Intressant är att även om medlemmar och de båda förbundsstyrelserna verkar rörande överens om att lönesättningen inte fungerar på ett sätt som tillfredsställer medlemmarna verkar ingen av förbundsstyrelserna ha någon vilja att förändra vare sig mål eller strategi gällande lönesättningen. Det blir tydligt när Lärarnas Riksförbund inte ens verkar vilja utreda

---

¹¹⁰ Se t.ex. resonemanget kring att lärarlönerna borde vara likvärdiga i hela landet i:

Läraryrket, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.77(236)

¹¹¹ Läraryrket, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.76(236)

¹¹² Se t.ex. motion 147 i Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Lön: Motioner 110-150”, s.43

¹¹³ Se t.ex. respektive förbundsstyrelser längre utläggningar kring lön: Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 13-16 och Läraryrket, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*, s.79-80(236)

möjligheterna till ett alternativt lönesystem, trots kongressbeslut på att göra så från 2008.¹¹⁴ Den individuella lönesättningen tycks från fackförbundets ledningar alltså inte endast vara ett medel för högre lön, utan även ett mål i sig. Detta skulle kunna liknas med professionalism som symbolfråga, till exempel går det att finna likheter i hur Peter Lilja beskriver den ceremoniella karaktär professionalisering fått för lärarfacken i frågan om lärarlegitimationen.¹¹⁵ Om man i frågan om legitimering jämför sig med läkare jämför man sig i frågan om lönesättning med tjänstemän i den privata sektorn som haft bättre löneutveckling än lärare, och den individuella lönesättningen som är dominerande i den privata sektorn kan på samma sätt som professionaliseringen sägas få en ceremoniell karaktär.

3. Slutdiskussion

Min övergripande problemställning handlar om den linje som, som i tidigare forskning framstått som relativt rak, varit given eller om man utifrån den inomfackliga debatten kunnat se alternativa handlingsvägar. Under den period jag studerat har båda förbundsstyrelsernas linje varit likartad och rak. De har varit tydliga i sitt stöd för en individualiserad och differentierad lönesättning, betonat vikten av att lärare ska legitimeras och hävdad karriärtjänsters vikt för att öka läraryrkets attraktivitet. Ser man till den inomfackliga debatten finns det dock visst fog för att hävda att andra vägar inom vissa av dessa frågor varit möjliga.

Den av frågorna där det verkar råda mest oenighet är frågan om lönesättning. Båda förbundsstyrelser är orubbliga i sitt stöd för den individualiserade och differentierade lönesättningen, men bland medlemmarna är linjen inte given. Kritiken mot lönesystemet är stundtals hård, och det finns till och med de som vill återgå till ett lönesättningssystem baserat på tariffer. Som Persson påpekar har det skett en individualisering i fler delar av samhället än läraryrket. Lärare verkar inte i ett vacuum och samhällliga tendenser har givetvis en inverkan även på läraryrket och det lärarfackliga arbetet. Detta märks inte minst i förbundsstyrelsernas argumentation för varför lönesystemet bör vara individualiserat och differentierat då man

---

¹¹⁴ Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*, s. 17-18

¹¹⁵ Lilja, Peter, *Negotiating teacher professionalism: on the symbolic politics of Sweden's teacher unions*, School of education, Malmö University, Diss. (sammanfattning) Malmö : Malmö högskola, 2014, Malmö, 2014, s.108

flera gånger pekar på att det är så lönesättning fungerar på andra delar av arbetsmarknaden. Utöver det betonar man lönespridningen som ett verktyg för att stärka såväl löneutvecklingen som lärarens status. Bland medlemmar finns dock ett tydligt ifrågasättande av individualiseringen detta innebär, och en önskan om en större förutsägbarhet i både lönesättning och lönespridning.

De faktorer som enligt Lilja och Fransson kan vara problematiska ut ett professionaliseringshänseende gällande lärarlegitimationen bortses i princip helt från i den inomfackliga diskussionen. Varken medlemmar eller förbundsstyrelse i Lärarnas Riksförbund lyfter exempelvis frågan om vem som har makt över legitimeringen som något problem. De problem som lyfts rör istället risk för urholkning om vissa grupper undantas och vissa organisatoriska frågor kring introduktionsplatser. Idén att lärarlegitimationen är ett led i lärarnas professionalisering och höjning av status är till synes helt dominerande inom båda fackförbunden. De få motioner inom Lärarförbundet som ifrågasätter legitimationen blir besvarade genom att förbundsstyrelsen förklarar på vilket sätt legitimationen är positiv för lärarnas status. Lilja beskriver professionaliseringens särställning på arbetsmarknaden, där professionalisering ses som en naturlig och uppenbart bra utveckling. Lärarfacken är i allra högsta grad influerade av detta synsätt, och om professionalisering fått en särställning på arbetsmarknaden verkar lärarlegitimationen fått en särställning inom lärarnas professionaliseringssträvanden. Lärarlegitimationen ses som en naturlig del i professionalisering och statushöjning.

Karriärtjänsterna går att koppla ihop med både lärarlegitimationen och den individuella lönesättningen. På alla kongresserna lyfts motioner som handlar om forskningsnära tjänster på olika sätt. Dessa ses som både en karriärmöjlighet och som ett sätt att stärka professionen som kollektiv. Då karriärtjänster av typen förstelärare, där det som ingår i tjänsten utöver undervisningen är något oklart, motioneras för på Lärarnas Riksförbunds kongress görs det utifrån en arbetsmiljösynpunkt – att kringuppgifter inte bör ingå i den ordinarie tjänsten – medan det av förbundsstyrelserna lyfts som en karriärmöjlighet och en del i löneutvecklingen. Här menar jag att karriärtjänsterna framförallt kan förstås utifrån individualiseringen av läraryrket. En kollektiv satsning på karriärtjänster kunde snarare fokuserat dels på forskningsnära tjänster med tydlig koppling till undervisningsuppdraget, dels på tjänster där det ökade ansvaret som förstelärartjänsterna innebär inte går ut över undervisningen genom att exempelvis ha minskad undervisning och att dessa ansvarsområden och arbetsuppgifter då

undantas ordinarie lärare. Sådana reflektioner går att finna i motioner. Visserligen hävdar båda förbundsstyrelser att karriärtjänsterna är tänkta att stärka professionen, men de motiverar det mestadels utifrån hur det hjälper den enskilda läraren att göra lönekarriär.

Anmärkningsvärt utifrån tidigare forskning är avsaknaden av en större inomfacklig diskussion kring lärarnas autonomi. Både frågan kring lärarlegitimationen och karriärtjänster skulle i allra högsta grad kunna diskuteras utifrån hur det påverkar autonomi för yrket, framförallt med tanke på den vikt. Lärarnas Riksförbund tidigare lagt vid detta. Möjligtvis kan man hävda att önskan om forskningsnära tjänster som både medlemmar och förbundsstyrelse verkar stödja kan ses som ett ställningstagande för yrkets autonomi i så mening att man tar makten över vetenskapen, men en direkt inomfacklig diskussion kring självständigheten för yrkeskåren saknas i de frågor jag undersökt.

Både lönespridning och karriärtjänster motiveras även utifrån att det finns särskilt skickliga lärare, vars kompetens ska belönas. Trots att detta ifrågasätts i enstaka motioner är det inget som föranleder något särskilt yttrande från någon av förbundsstyrelserna. En fråga som väcks är vem som ska utse vilka dessa särskilt skickliga lärare är. Av allt att döma är det upp till arbetsgivarna att identifiera och belöna dessa. Det kan då ses som ytterligare ett exempel på makt, liksom Fransson och Lilja visat angående legitimationen, flyttas till arbetsgivaren. En yrkesroll där arbetsgivaren beslutar kring legitimation, lön och lokalt utarbetar och tillsätter karriärtjänster påminner betydligt mer om en *organisationsprofessionell* än en *yrkesprofessionell*.¹¹⁶

Utifrån de slutsatser jag kan dra om den inomfackliga debatten vore det angeläget att se hur det fackliga inflytandet sett ut i dessa frågor, exempelvis i utformandet av undersökta reformer.

---

¹¹⁶ För definition av begreppen se ”Forskningsläge”

4. Källförteckning

4.1 Källförteckning

Arkivbildare: Lärarnas Riksförbund

Lärarnas Riksförbund, Kongress 2008, *Motioner - Lön*, ”Lön: Motioner 110-150”

Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Motioner*, ”Utbildningspolitik: Motioner 256-330”

Lärarnas Riksförbund, Kongress 2012, *Protokoll fört vid Lärarnas Riksförbunds ordinarie kongress 3-6 maj 2012*

Arkivbildare: Lärarförbundet

Lärarförbundet, Kongress 2010, *Motioner och yttranden till kongressen 2010*

Lärarförbundet, Kongress 2014, *Motioner och yttranden till kongressen 2014*

Arkivbildare: TAM-Arkiv

Lärarnas Riksförbund/LR, Protokoll – yngre serier, 2008, A2:39

4.2 Litteraturförteckning

Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santérus, Stockholm, 2005

Eriksson, Fabian, *Ecklesiastiska klavertramp och höglönepropaganda - Lärarnas Riksförbunds fackliga strategier under avtalsrörelsen och lärarstrejken 1966 ur ett professionaliseringsperspektiv*, Södertörns Högskola,

Lilja, Peter, *Negotiating teacher professionalism: on the symbolic politics of Sweden's teacher unions*, School of education, Malmö University, Diss. (sammanfattning) Malmö : Malmö högskola, 2014, Malmö, 2014

Lundström, Ulf, *Gymnasielärare: perspektiv på lärares arbete och yrkesutveckling vid millennieskiftet*, Institutionen för barn- och ungdomspedagogik, specialpedagogik och vägledning, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2007, Umeå, 2007

Persson, Sofia, *Lärarkets uppkomst och förändring: en sociologisk studie av lärares villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2008, Göteborg, 2008

Ringarp, Johanna, *Professionens problematik: lärarkårens kommunalisering och välfärdsstatens förvandling*, Makadam, Lunds universitet, Stockholm, 2011

4.3 Internetkällor

Avtalsdokument HÖK 12,
<https://www.lr.se/lonerlagaravtal/avtal/avtalinomkommunalsektor/avtalsdokumenthok12.4.30bff3351397a05549c800020770.html> (hämtad 2018-05-19)

Lilja, Peter, 'Lärarlegitimation - professionalisering med förhinder?', *Arbetsmarknad & Arbetsliv.*, 17:4, 29-42, 2011, s. 39-41, <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-13994> (hämtad 2018-04-09)

Prop. 2008/09:199,
<http://www.regeringen.se/49b72a/contentassets/2824a5088dd84af3b3d38ebe146c1e58/hogrekrav-och-kvalitet-i-den-nya-gymnasieskolan-prop.-200809199>, (hämtad 2018-04-27)

Prop. 2010/11:20,
<https://www.regeringen.se/contentassets/deb9fb0fd5fe49a7a455d41c54e4df3b/legitimation-for-larare-och-forskollarare-prop.-20101120> (hämtad: 2018-05-19)

Prop. 2012/13:136,
<https://www.regeringen.se/49b728/contentassets/630c717d44ec40d6a0065e379579353e/karriarvagar-for-larare-i-skolasendet-m.m.-prop.-201213136> (hämtad 2018-05-19)